

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

КОРИТКО ЛІЛІЯ ЯРОСЛАВІВНА

УДК 340.155.2(091):349.6:94(436)+(439):94(477.83/.86)“1867/1918”

**СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
ПРИРОДООХОРОННИХ ІНСТИТУТІВ
В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ:
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР
(НА МАТЕРІАЛАХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ 1867–1918 РР.)**

12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Макарчук Володимир Степанович,
Національний університет
«Львівська політехніка»,
завідувач кафедри історії держави
і права Навчально-наукового інституту права
та психології

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Шевченко Анатолій Євгенійович,
Університет державної фіскальної служби України,
завідувач кафедри теорії права та держави
Навчально-наукового інституту права

доктор юридичних наук, професор
Кириченко Володимир Євгенійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ
професор кафедри загальноправових дисциплін

доктор юридичних наук, професор
Никифорак Михайло Васильович,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
завідувач кафедри філософії та теорії права

Захист відбудеться «26» жовтня 2017 р. о 9.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Степана Бандери, 12, ауд. 226)

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «25» вересня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Глобалізаційні процеси в світі загострюють екологічні проблеми людства. На сьогодні захист навколишнього природного середовища (довкілля) є чи не найважливішим питанням життя суспільства та однією з основних функцій будь-якої держави.

Народи та уряди об'єднують свої зусилля задля запобігання негативному впливу парникового ефекту, зміні клімату, глобальному потеплінню тощо. Україна долучається до вирішення цих проблем, активно бере участь у міжнародних та міждержавних угодах. Ця діяльність потребує продуманого та ефективного правового регулювання.

Охорона навколишнього середовища є однією з найактуальніших проблем європейського регіону. Європейський Союз приділяє даному питанню серйозну увагу, визначивши його вирішення одним із пріоритетних завдань. Інтеграція України до Європейського співтовариства потребує вивчення історико-правового досвіду природоохоронної діяльності країн, що входять до складу Європейського Союзу. Однією з них є Австрія, яка вступила в ЄС у 1995 році.

Актуальність вивчення австрійського досвіду посилюється тим, що протягом кількох століть, а саме з 1772–75 рр. по 1918 рік, західні українські землі входили до складу Австрійської (з 1867 року – Австро-Угорської) імперії. Регулювання суспільних відносин (в т. ч. природоохоронних правовідносин) на цих українських землях відбувалося в рамках австрійської правової системи.

У вітчизняній історичній та історико-правовій науці основна увага приділялася загальним питанням державного ладу і права Австро-Угорської імперії, а також Королівства Галичини і Лодомерії як її складової частини. Серед науковців, які досліджували перебування українських територій в складі Австрійської та Австро-Угорської імперій, найбільшими здобутками відзначилися Г. І. Ковальчак, О. В. Кондратюк, М. М. Кравець, В. С. Кульчицький, М. М. Мацькевич, О. І. Мікула, І. С. Монолатій, І. Ю. Настасяк, М. В. Никифорак, В. К. Осечинський, Н. Ю. Панич, Р. В. Петрів, Ф. І. Стеблій, Ю. М. Тлушак, Я. С. Хонігсман та ін. Учені розглядали питання становлення основних державно-правових інститутів, діяльності державних та самоврядних (законодавчих, судових, податкових) органів, тощо. Разом з тим природоохоронні правовідносини, які регулювалися правом Австро-Угорської імперії, зокрема, державне управління природними ресурсами, охорона природних об'єктів, раціональне використання природних ресурсів, захист життя і здоров'я людини від небезпечних антропогенних впливів, правові механізми запобігання негативному впливу стихійних лих та ін. природних явищ, а також питання міжнародного співробітництва в цій сфері, в т.ч. і на західних українських землях, досі не стали предметом комплексного наукового дослідження.

Аспекти охорони довкілля в австрійський період розглядалися у вітчизняній науковій літературі фрагментарно, в контексті ширших наукових розвідок. Основна увага традиційно приділялася природоохоронним відносинам радянської доби та сучасної України.

Окремі питання правового регулювання природоохоронної діяльності держави, зокрема обліку земельних ресурсів в Україні протягом XI – XIX століть вивчала Н. О. Грабовець, особливості формування природоохоронних норм – І. М. Грозовський та Л. В. Шаравара. Історико-правові аспекти регулювання експлуатації та охорони деяких природних об'єктів (оброблюваних земель та/чи лісів, об'єктів тваринного світу, надр) досліджували Б. С. Бачур, В. Е. Борейко, І. М. Заріцька, П. П. Захарченко, Б. В. Кіндюк, В. М. Клапчук, О. І. Логвиненко, О. О. Мозуляка, В. П. Непийвода, О. М. Пашенко, О. Р. Проців, Р. С. Кірін, Р. В. Челпан та ін. Власне напруження цих та інших дослідників становлять теоретичну основу дисертаційної роботи.

Проте, проблеми становлення природоохоронних інститутів, правового режиму природних об'єктів в австро-угорський період вітчизняними науковцями окремо не досліджувались.

Вказані чинники, а також відсутність комплексного дослідження, обумовлюють актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідних робіт «Філософсько-правові та теоретико-історичні проблеми державотворення та правотворення в Україні» на 2009–2012 рр. (державний реєстраційний номер 0109U007855) і теми «Держава і право: філософсько-правовий та теоретико-історичний виміри» на 2013–2016 рр. (державний реєстраційний номер 0113U002433), перезатвердженої на 2016–2019 рр. (державний реєстраційний № 0116U004758) Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційного дослідження є історико-правова реконструкція та наукова оцінка процесів становлення природоохоронного законодавства Австрійської (з 1867 року – Австро-Угорської) імперії та безпосередньої практики його застосування в Королівстві Галичини та Лодомерії (КГЛ).

Задля досягнення поставленої мети в дисертації передбачалося розв'язання таких основних **задач**:

- визначити стан дослідження наукової проблеми у вітчизняній та зарубіжній історико-правовій науці;
- окреслити джерельну базу дослідження, з'ясувати повноту та репрезентативність джерельного забезпечення, визначити ступінь наукової достовірності окремих груп джерел;
- обрати та обґрунтувати методологію, яка дасть змогу розкрити предмет дослідження в його цілісності та повноті;

- окреслити понятійно-термінологічний апарат роботи; визначити зміст основних термінів і понять;
- визначити основні цілі й завдання держави в галузі охорони природи та використання природних об'єктів та їх ресурсів на території Австро-Угорської імперії;
- охарактеризувати нормативно-правову базу регулювання природоохоронних відносин в Австро-Угорській імперії;
- охарактеризувати правовий режим охорони та використання природних об'єктів у Австрії в досліджуваній період;
- розглянути безпосередню практику охорони природних об'єктів та господарського використання їхніх ресурсів на українських землях Східної Галичини під кутом дотримання норм діючого на той час законодавства;
- з'ясувати участь Австро-Угорської імперії та Королівства Галичини і Лодомерії в міжнародно-правових угодах природоохоронного характеру.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини в сфері охорони природних об'єктів, господарського використання їхніх ресурсів, захисту життя і здоров'я людини від небезпечних антропогенних впливів та стихійних лих в Австро-Угорській імперії (1867–1918 рр.).

Предмет дослідження – становлення і розвиток правових природоохоронних інститутів у Східній Галичині в складі Австро-Угорщини впродовж 1867–1918 рр.

Територіальні межі дослідження: охоплюють Східну Галичину (в складі Австро-Угорської імперії), що в 1918 році ввійшла до складу ЗУНРу, пізніше – в УРСР і тепер є невід'ємною частиною держави Україна.

Хронологічні межі дослідження: від створення дуалістичної імперії внаслідок австро-угорського компромісу 1867 року до розпаду Австро-Угорщини у 1918 році.

Методи дослідження. У роботі використовується традиційний методологічний інструментарій юридичної науки, що включає широкий перелік філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів та ґрунтується на принципах об'єктивності, всебічності, комплексності й історизму. Пріоритетним при написанні дисертації застосовувався універсальний діалектичний метод пізнання. Саме він дозволив проаналізувати процес становлення і розвитку правового регулювання суспільних відносин щодо охорони природи протягом другої половини XIX – початку XX століття.

Застосування історичного методу дало змогу виявити зміни, що відбулися в правотворенні Австрійської держави (та Східної Галичини в її складі), в другій половині XIX – на початку XX століття (підрозділи 4.1, 6.2). При визначенні послідовності проведення дослідження і наступності викладення матеріалу застосовувався хронологічний метод (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 6.1, 6.2). Метод спостереження використовувався при

опрацюванні документів та матеріалів, що становлять джерельну базу дослідження (підрозділи 1.2, 4.2, 6.1).

Зі спеціально-юридичних методів у роботі використані: порівняльно-правовий, історико-правовий, формально-догматичний та метод тлумачення правових приписів. За допомогою історико-правового методу з'ясувалися закономірності експлуатації природних об'єктів у Східній Галичині в 1867–1918 рр. (підрозділи 5.1, 5.2, 5.3). Порівняльно-правовий метод дав змогу виявити подібні та відмінні риси в регулюванні природоохоронних відносин у Східній Галичині в складі Австро-Угорської імперії та в сучасній Україні (підрозділи 2.1, 2.2., 2.3, 3.1, 3.4, 3.5, 3.6). Формально-догматичний метод використовувався для аналізу нормативно-правових актів, а метод тлумачення правових приписів – для з'ясування змісту правових норм, що визначали правовий режим природних об'єктів у 1867–1918 рр. (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 4.2, 6.1).

Складність із виявлення і тлумачення першоджерел дає змогу застосувати повною мірою інструментарій юридичної герменевтики – вчення про роботу з юридичними текстами. Це, у свою чергу, відкриває можливості юридичного тлумачення історично значимих документів періоду.

Сукупність методів дала змогу досягти поставленої мети дослідження та виконати сформульовані на її підставі наукові завдання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній історико-правовій науці комплексною працею, присвяченою процесам становлення та розвитку природоохоронних інститутів в Австрії і, відповідно, у Східній Галичині в складі Австро-Угорської імперії, у другій половині XIX – на початку XX століття. На основі аналізу архівних матеріалів, тогочасних нормативно-правових актів здійснено системний аналіз теорії та практики охорони і використання природних об'єктів і їх ресурсів, захисту життя та здоров'я людини від антропогенних та природних впливів.

Внесок здобувача в розроблення зазначеної проблематики визначають такі основні положення й висновки дослідження:

Уперше:

- з'ясовано, що у вітчизняній та зарубіжній історико-правовій науці розглядалися лише окремі питання правового регулювання деяких природних об'єктів, комплексно даної проблематики дослідники не торкалися;

- системно розглянуто питання охорони навколишнього природного середовища, порядок раціонального використання природних об'єктів та забезпечення екологічної безпеки в XIX – на початку XX століття на території Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії та на українських землях Східної Галичини, досліджено природоохоронну діяльність в австрійський період різними науковими методами;

- встановлено, що уже на кінець XIX століття австрійською імперською владою була впроваджена та ефективно діяла значна кількість нор-

мативно-правових актів природоохоронного характеру, серед них комплексні нормативні акти: Лісовий закон 1852 року, Гірничий закон 1854 року, Водний закон 1869 року, а також спеціальні закони: Закон про полювання 1849 року, Закон про рибальство 1885 року та підзаконні нормативно-правові акти. Австрійське крайове природоохоронне законодавство відповідало прогресивній світовій та європейській законодавчій практиці кінця XIX – початку XX століття, було достатньо ефективним й відіграло належну роль у справі охорони та раціонального господарського використання природних об'єктів;

– встановлено, що природоохоронні відносини в Австро-Угорській імперії будувалися передусім з огляду на суспільні потреби: охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки – в контексті захисту життя і здоров'я усіх громадян держави від небезпечних антропогенних впливів та наслідків стихійних лих. Захист привілеїв тих чи інших соціальних класів і груп (наприклад, дворянства), релігійні приписи, волонтаристичні ініціативи монарха тощо – скільки-небудь помітних впливів на природоохоронне законодавство Австро-Угорщини у 1867–1918 рр. уже не чинили;

– з'ясовано, що в Австро-Угорщині (і відповідно – Східній Галичині) в середині XIX – на початку XX століття захист ендеміків рослинного світу, чистота атмосферного повітря та природно-заповідний фонд окремими нормативними актами не регулювалися. Ці питання розглядалися опосередковано – нормативними актами інших галузей, в основному – цивільними та кримінальними правовими нормами, що регулювали господарську діяльність промислових підприємств (яка впливала на стан довкілля), експлуатацію земельних угідь, порядок полювання у державних та приватних лісах тощо. Такі, звичні для сучасника речі, як Міжнародний союз охорони природи (діє з 1948 року, об'єднує 82 держави світу), т. зв. Червоні книги (в Україні запроваджена з 1980 року) тощо, є явищами з іншого історичного часу, оскільки створені в другій половині XX століття. Австрійське законодавство здійснювало захист чистоти атмосферного повітря тільки у тому, що стосується запобігання шкідливому впливу на здоров'я людини та навколишнє природне середовище. Натомість жодним чином не регулювався захист атмосфери (газової оболонки Землі, верхня частина якої, термосфера, сягає від поверхні в космічний простір до 800 км.), що обумовлювалося низьким рівнем екологічних оцінок небезпек техногенної діяльності людства в XIX – початку XX століття;

– визначено, що природоохоронні акти в австрійському праві другої половини XIX – на початку XX століття регулювали відносини в сферах: власності на природні об'єкти і ресурси; порядку розпорядження і користування природними ресурсами; охорони навколишнього середовища від різного роду негативних та шкідливих впливів; захисту екологічних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб; відповідальності за негативні та шкід-

ливі впливи на довкілля і життя та здоров'я громадян. Право власності на природні ресурси в австрійському праві другої половини XIX – початку XX століття базувалося на загальному цивільно-правовому інституті права власності, уведеному австрійським Цивільним кодексом 1811 року, а конкретний правовий режим права власності на природні об'єкти визначався різногалузевими актами австрійського законодавства XIX – початку XX століття, що засвідчує суперечливу юридичну природу цього правового інституту та його комплексний характер;

– здійснено поділ австрійського природоохоронного законодавства за предметом регулювання;

– з'ясовано, що законодавством встановлювалася відповідальність за порушення вимог раціонального природокористування. При цьому адміністративна відповідальність набувала соціального характеру, оскільки суми штрафів, накладених на порушників природоохоронного законодавства, перераховувалися у фонд допомоги неіснуючим обивателям тієї місцевості, де було вчинено правопорушення. Такі правові норми сприяли ефективності екологічного законодавства – виявлення порушника та інформування державних інституцій про його протиправні дії ставало виявом громадянської свідомості, «богоугодною» справою. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення в австрійському законодавстві середини XIX – початку XX століття передбачала санкції за протиправні дії стосовно конкретного природного об'єкта, чий захист встановлювався правовою нормою, а не ґрунтувалася на загальних критеріях – шкоді для довкілля чи замаху на екологічний правопорядок в цілому. Характерним явищем австрійського природоохоронного законодавства XIX – початку XX століття була взаємозаміна репресії: якщо винні не могли сплатити штраф, посилаючись на загальну бідність, грошова кара замінювалася арештом з розрахунку компенсації певної, встановленої законодавством, грошової суми відбуттям адміністративного арешту. Тим самим відповідальності за порушення природоохоронного законодавства не уникали не лише представники заможних верств населення, але й асоціальні елементи (особи без визначеного місця проживання (бомжі), бродячі цигани тощо).

– виявлено, що під правову охорону тогочасного імперського фауністичного законодавства, зокрема мисливського, підпадали як дикі, так і свійські тварини;

– доведено, що Австро-Угорщина була ініціатором та активною учасницею міжнародних та міждержавних європейських угод природоохоронного характеру.

Удосконалено:

– положення про правове регулювання порядку охорони лісів, надр і тваринного світу (на основі архівних матеріалів, що стосуються функціонування природних об'єктів та їхнього використання на території Австро-Угорської імперії в другій половині XIX – на початку XX століття);

– визначення природоохоронних інститутів як системи юридичних норм, що охоплюють певну групу однорідних суспільних відносин, а саме: природоохоронних відносин, тобто відносин з охорони довкілля в цілому; охорони окремих природних об'єктів та їх ресурсів; захисту життя і здоров'я громадян від небезпечних антропогенних впливів й стихійних сил природи; власності на природні об'єкти і ресурси; природокористування; охорони навколишнього середовища від негативних та шкідливих впливів; захисту екологічних прав і правомірних інтересів фізичних і юридичних осіб; управління в сфері охорони та використання природних об'єктів; відповідальності за порушення законодавства про охорону природи.

Набули подальшого розвитку:

– дослідження лісового та фауністичного австрійського законодавства XIX – початку XX століття;

– вивчення інституту кадастру природних об'єктів, зокрема показано та підтверджено законодавчими нормами, що, окрім земельного, в Австрії проводився водний, лісовий, надровий кадастр (а також сільськогосподарських тварин);

– положення, що в австрійському праві досліджуваного періоду природоохоронні відносини, (зокрема, водні, лісові, земельні, з приводу полювання та рибальства, гірничі та ін.) широко регулювалися різногалузевими нормами цивільного, адміністративного та кримінального права;

– положення, що найбільш повним законодавчим актом з охорони лісів і ведення лісового господарства в Австрійській імперії став Лісовий закон від 3 грудня 1852 року, який заклав основи лісового права. В Законі відбилися погляди передової на той час австрійської [та німецької] лісівничої науки; для цього документа притаманний високий рівень юридичної техніки, тобто ясність, зрозумілість, логічність викладення;

– положення, що активну природоохоронну діяльність, поруч з державними інституціями та установами, також проводила низка недержавних громадських організацій-товариств, які сприяли дотриманню природоохоронного законодавства та охороні природних об'єктів, що, на нашу думку, було направлено на охорону життя і здоров'я людини від негативних впливів з боку природи.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягає в заповненні прогалини у вітчизняній історико-правовій науці в питанні становлення окремих правових інститутів, правового регулювання на території України певних суспільних відносин (зокрема, в сфері охорони та використання природних об'єктів і їх ресурсів, охорони життя та здоров'я людини від небезпечних антропогенних та природних загроз) у різні історичні періоди.

Теоретичні положення та висновки дисертації будуть корисними при підготовці підручників та навчальних посібників з історії держави і права України та історії держави і права зарубіжних країн.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки та міркування можуть бути використані:

– у *правотворчій сфері* – в діяльності Верховної Ради України для підготовки нормативних актів, що регулюють питання охорони навколишнього природного середовища;

– у *правозастосовній сфері* – для організації та проведення публічних заходів, пов'язаних з охороною природи та пропагандою вітчизняного природоохоронного законодавства;

– у *науково-дослідницькій роботі* – для розвитку науки історії держави і права. Окремі результати можуть слугувати основою подальших досліджень питань розвитку природоохоронних інститутів, а також досліджень історії та сьогодення українсько-австрійських відносин: розробки впроваджуються в наукову роботу студентів і викладачів Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського Національного університету «Острозька академія» (акт впровадження Національного університету «Острозька академія» від 31. 05. 2016 року);

– у *навчально-виховному процесі юридичних* та ін. гуманітарних закладів освіти – під час викладання курсів «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія України: державно-правовий контекст», «Історія політико-правових вчень», «Порівняльне екологічне право», спецкурсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій: на сьогодні в ПЮІ НУ «Одеська юридична академія» впроваджені і використовуються в навчальному процесі навчальні і навчально-методичні посібники «Історія держави і права України», «Теорія держави і права», «Порівняльне правознавство», «Історія судочинства в Україні», «Логіка», «Правова статистика», в ІНПП НУ «Львівська політехніка» – навчально-методичний посібник «Історія держави і права України», в яких відображені окремі наукові результати дослідження (акт впровадження Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» від 29.02.2016 року);

– у *правовиховній роботі* поширення одержаних результатів сприятиме формуванню громадської думки щодо необхідності охорони природи, раціонального використання природних об'єктів та ресурсів, вивчення історичного досвіду природоохоронної діяльності на західноукраїнських землях, сприятиме підвищенню рівня інформованості населення щодо історичного минулого краю.

Апробація результатів дослідження. Дисертація пройшла апробацію на кафедрі теорії та історії держави і права Прикарпатського юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Окремі положення дисертації, теоретичні та практичні висновки, результати досліджень висвітлювалися на II Міжнародній науково-практич-

ній конференції «Сучасні наукові дослідження – 2006» (Дніпропетровськ, 20–28 лютого 2006 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – 2006» (Дніпропетровськ, 16–30 червня 2006 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Perspektywiczne opracowania sa nauka i technikami – 2010» (Перемишль, Польща, 07–15 листопада 2010 р.), VII Міжнародній науково-практичній конференції «Veda a vznik – 2010/2011» (Прага, Чехія, 27 грудня 2010 р.–05 січня 2011 р.), II Регіональному круглому столі «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (Львів, 18 лютого 2011 р.), Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу НУ «Одеська юридична академія» (Одеса, 20–21 травня 2011 р.), X Ювілейній Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (Тернопіль, 10 червня 2011 р.), VIII Всеукраїнській з міжнародною участю науково-практичній заочній конференції «Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку» (Запоріжжя, 29–30 вересня 2011 р.), III Всеукраїнському круглому столі «Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування» (Львів, 9 грудня 2011 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Права людини» (Івано-Франківськ, 14–16 грудня 2011 р.), XII Всеукраїнській науково-практичній заочній конференції «Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації» (Харків, 30–31 січня 2012 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми державотворення та правотворення в Україні» (Львів, 17 лютого 2012 р.), Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу НУ «Одеська юридична академія» «Правове життя сучасної України» (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.), I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (Львів, 25 квітня 2012 р.), Першій міжрегіональній науково-практичній конференції «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (Івано-Франківськ, 4–5 травня 2012 р.), Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Правове регулювання міжнаціональних відносин в Україні: історія і сучасність» (Львів, 18 травня 2012 р.), IX Міжнародній науково-практичній конференції «Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2013» (Перемишль, Польща, 07–15 лютого 2013 р.), I Міжнародній науковій конференції «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions» (Штутгарт, Німеччина, 28 березня 2013 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (Івано-Франківськ, 24–25 травня 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы» (Кишинів, Молдова, 28–29 березня 2014 р.), Третій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Політико-правова ідеологія українського національного дер-

жавотворення: проблеми формування та еволюції (історико-теоретичний вимір)» (Львів, 20 травня 2014 р.), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми» (Івано-Франківськ, 24–25 квітня 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Priority a strategije pre razvoj pravneje vede vo svete vedu» (Сладковічево, Словенія, 28–29 жовтня 2016 р.)

Рукопис дисертації обговорено, рецензовано і схвалено на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права, конституційного та міжнародного права Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України.

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у авторській монографії, 20 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (1 з яких – у співавторстві, особистий внесок становить більше 80 відсотків), та 5 статтях у наукових виданнях іноземних держав (1 з яких – у співавторстві, особистий внесок становить більше 80 відсотків), а також у 23 випусках матеріалів наукових конференцій та інших заходів (1 з яких – у співавторстві, особистий внесок становить понад 80 відсотків).

Структура та обсяг роботи. Структура й обсяг дисертаційної роботи обумовлені метою, задачами та предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, що містять дев'ятнадцять підрозділів (з висновками), загальних висновків, списку використаних джерел, який налічує 756 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 447 сторінок, в тому числі основний текст – 347 сторінки, 100 сторінок – список використаних джерел.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, темами; сформульовано мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну основу; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію основних положень дисертаційного дослідження, публікації за темою дисертації, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Стан розробки проблеми та джерельна база дослідження» присвячений аналізу наукових праць, узагальненню нормативно-правової бази та огляду архівних матеріалів, що стосуються досліджуваної теми.

У підрозділі 1.1. «*Вітчизняна та зарубіжна історіографія природоохоронної тематики австро-угорського періоду*» вказано, що теоретичну основу дослідження склали:

- а) наукові праці в сфері загальної теорії права;
- б) наукові праці з історії держави і права на західноукраїнських землях (конкретно – Східної Галичини);

в) наукові та публіцистичні праці в сфері сучасного екологічного права України;

г) наукові та публіцистичні праці з історії розвитку правового регулювання окремих природних об'єктів.

Огляд здійснено за двома критеріями – за хронологією та за об'єктом дослідження. Виділено два основні блоки:

1) праці науковців, які досліджували історію держави і права українських земель у період їх перебування в складі Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії;

2) праці науковців, які вели дослідження в сфері екології, правового регулювання режиму природних об'єктів на території українських земель – як у австрійський (австро-угорський) період, так і за часів незалежної України.

Опрацьовано публікації, що містять результати досліджень науковців радянської доби, зарубіжних авторів, діаспорних, сучасних істориків та правників. Зокрема, праці: А. Х. Абашидзе, М. Д. Вітенка, М. П. Герасименка, П. П. Захарченка, В. В. Костицького, В. С. Кульчицького, М. В. Никифорака, Б. В. Кіндюка, Р. С. Кіріна, В. М. Клапчака, О. І. Логвиненко, В. П. Непийводи, В. Є. Задорожного, Р. В. Петріва, С. А. Петrenchенко, О. Р. Проціва, В. Тим'юка, П. А. Трибуна, І. С. Монолатія, А. Дж. Тейлора, Е. Цольнера, Р. Юркевича та інших. Також проаналізовано публікації періоду кінця ХІХ – початку ХХ століття, тогочасні наукові видання.

У підрозділі 1.2. «Джерела та оцінка їх достовірності» констатовано, що на початок ХІХ століття в Австрійській імперії основним джерелом права став закон. На той час австрійське право поділялося на галузі, які стали розвиватися самостійно. У австрійських провінціях, зокрема КГЛ, діяло крайове законодавство як джерело права. Воно запроваджувалося крайовими сеймами і діяло на території тих коронних земель, де було ухвалено.

Безпосередньо природоохоронні відносини в Австрії регулювалися нормами Лісового закону від 3 грудня 1852 року, Гірничого закону від 23 травня 1854 року, Водного закону від 30 травня 1869 року та інших законодавчих актів. Їх дія тривала до 1918 року (розпаду Австро-Угорської імперії) і далі.

На землях Східної Галичини деякі акти залишалися чинними й за часів Другої Речі Посполитої. Саме ці нормативно-правові акти регулювали правовий режим природних об'єктів на території Східної Галичини.

На Галичину поширювалася дія міжнародних конвенцій та міждержавних угод з питань охорони довкілля, укладених за участю Австрії.

Запропоновано класифікацію природоохоронних законодавчих актів: за предметом регулювання, за значенням у механізмі правового регулювання, за територією дії та за обсягом повноважень суб'єкта нормотворчості.

Вказано, що джерельну базу дисертації склали нормативно-правові акти, поміщені у Вісниках законів державних – В. з. д. (Reichsgesetzblatt) та Вісниках законів крайових – В. з. кр. (Landesregierungsblatt), або в «Dziennikie ustaw i rozporzadzen krajowych dla Krolestwa Galicyi i Lodomerji wraz z Wielkiem Ksiestwem Krakowskiem» – Dz. u. i r. kr. (збірник законодавства, який видавався польською мовою для коронного краю Галичини, Володимирії та Королівства Краківського). Ці збірники зберігаються у фондах державного архіву Івано-Франківської області, відділу рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника.

Важливим джерелом стали документи, що зберігаються в Центральному Державному історичному архіві України у Львові (ЦДАІЛ), Державному архіві Івано-Франківської області (ДАІФО), Державному архіві Львівської області (ДАЛО).

У підрозділ 1.3. «Методологічні основи вивчення природоохоронних відносин Австро-Угорської імперії» охарактеризовано систему методів дослідження: філософські (діалектичний, логічний), загальнонаукові (історичний, функціональний, хронологічний, спостереження, статистичний) та спеціально-юридичні (історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-догматичний та метод тлумачення правових приписів) тощо.

Розділ 2 «Засади правового регулювання питань охорони природи та використання природних ресурсів на території Австро-Угорської імперії у 1867–1918 рр.» складається з трьох підрозділів, у яких проаналізовано нормативно-правову базу права власності на природні об'єкти та порядок природокористування, управління, охорони і використання природних об'єктів та їхніх ресурсів, розглянуто порядок настання юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

У підрозділі 2.1. «Право власності на природні об'єкти та право природокористування» вказано, що в австрійському праві ХІХ – початку ХХ століття досить ґрунтовно врегульовано відносини власності на природні об'єкти та їхні ресурси. Право власності на природні ресурси базувалося на загальному цивільно-правовому інституті права власності, встановленому австрійським Цивільним кодексом 1811 року.

Аналізуючи австрійське галузеве природоохоронне законодавство зроблено висновок, що форма власності виступала критерієм диференціації природних об'єктів на види. Зокрема, це стосується лісів. Відповідно до § 1 Лісового закону 1852 року, ліси поділялися на:

- 1) державні ліси – урядові (статські), і такі, що безпосередньо управляються урядом;
- 2) громадські (комунальні) – ліси та лісові угіддя, котрі належать місцевим та сільським громадам;
- 3) приватні – ліси окремих фізичних осіб, а також різноманітних орденів, монастирів, товариств.

Щодо доріг, які прокладалися через певні земельні ділянки, то у цьому випадку земельна власність розділялася на власне державну та комунальну. Мова йде про землі транспорту.

Відповідно до Цивільного кодексу 1811 року, води могли перебувати у державній та приватній власності. Власникам приватних водних об'єктів належали також права на рибу у річках і право рибальства (§ 407, § 409). У державному Водному законі 1869 року води також поділено на державні та приватні.

В 1854 року видано державний Гірничий закон. У ньому не було чітко врегульовано відносини власності на земельні ділянки та корисні копалини, які на них знаходилися і видобувалися.

Закон визначав групу корисних копалин (нафту і озокерит), які входили до групи гірничої регалії (принцип гірничої регалії захищав виключне право монарха на надра в межах його державних володінь та право на отримання певної плати або певного відсотка від прибутку користувачів надр при видобуванні корисних копалин).

Відтак форма власності та режим використання природних об'єктів визначалися з огляду на їхні екологічні та економічні характеристики. Визначальними щодо природних об'єктів були (і залишаються) три класичні форми власності: державна, комунальна, приватна.

Доведено, що природоохоронні інститути в австрійському праві другої половини XIX – на початку XX століття охоплювали, з-поміж інших, норми, які регулювали відносини власності на природні об'єкти і ресурси, відносини з приводу природокористування (передбаченої нормами права можливості суб'єкта експлуатувати природний об'єкт з метою вилучення з нього корисних властивостей).

У підрозділі 2.2. «Правові засади державного управління в галузі охорони довкілля в Австро-Угорській імперії» вказано, що функції управління охороною і використанням лісів, сільськогосподарських земель, вод, тваринного світу здійснювало Міністерство сільського господарства (землеробства): галузевий управлінський орган комплексної компетенції, у його структурі діяли відповідні департаменти: лісовий, конярства тощо.

Функції управління експлуатацією надр покладалися на міністерство крайового розвитку та гірництва, міністерство публічних (державних) робіт, а з 1871 року – і на гірничі управління.

Компетенція цих державних органів визначалася відповідними законодавчими актами: Лісовим законом 1852 року, Законом про встановлення повноважень гірничої влади 1871 року, Розпорядженнями та Повідомленнями галузевих міністерств тощо.

Важливою функцією держави було видання дозволів у галузі використання природних ресурсів, ведення державних кадастрів природних ресурсів, нагляд за підготовкою кадрів землевпорядників та землекористувачів.

У підрозділі 2.3. «Відповідальність за порушення законодавства про охорону та використання природних об'єктів та їхніх ресурсів» вказано, що норми, які встановлювали юридичну відповідальність за екологічні правопорушення, містилися в різногалузевих австрійських нормативно-правових актах: Лісовому законі 1852 року, Гірничому законі 1854 року, Галицькому крайовому Гірничому законі 1884 року, Галицьких крайових Мисливських законах 1897 та 1909 рр., Гірничо-поліційних приписах, виданих в 1897 році Краківським Гірничим староством для роботи копалень озокериту в Галичині тощо. Тобто, інститут юридичної відповідальності за екологічні правопорушення почав активно формуватися в австрійській системі права із другої половини XIX століття.

В XIX – на початку XX століття в Австрії діяла т.зв. ретроспективна еколого-правова відповідальність (застосовувалася за вже скоєні екологічні правопорушення, неправомірну дію чи бездіяльність).

Діяв принцип соціальної відповідальності: суми штрафів, накладених на порушників природоохоронного законодавства, перераховувалися у фонд допомоги неміщам (бідним) тієї місцевості, де було вчинено правопорушення. В модерній Україні доречно при формуванні місцевих бюджетів перераховувати одержувані суми такого роду штрафів на соціальні потреби. Це посилить громадянську нетерпимість до порушників екологічного законодавства. А також посилить відповідальність юридичних і фізичних осіб-підприємців за свою діяльність з недопущення забруднення довкілля або мінімізації негативних впливів на нього, та фізичних осіб за нерациональне використання природних ресурсів.

Доведено, що норми права які визначають відповідальність за порушення порядку використання природних об'єктів та їх ресурсів, допущення можливих негативних впливів сил природи на організм людини, незабезпечення захисту життя і здоров'я людини при використанні природних об'єктів тощо, містяться австрійському природоохоронному законодавстві. Вони є складовими природоохоронних інститутів.

Розділ 3 «Регулювання нормами австрійського права др. пол. XIX – поч. XX ст. функціонування та відтворення (відновлення) природних об'єктів» складається з шести підрозділів, у яких охарактеризовано основні правові режими використання та охорони природних об'єктів в Австро-Угорщині.

У Підрозділі 3.1. «Правовий режим використання та охорони земель», вказано, що правовий режим земель (як й інших природних об'єктів) – це встановлений законом порядок їх використання та охорони.

В Австрії XIX – початку XX століття був відсутній комплексний нормативний акт, який би врегулював земельні відносини на території імперії. Ці відносини регулювалися Цивільним кодексом 1811 року. Частково прогалину заповнив Закон про ґрунтові книги 1871 року. Ґрунтові книги були документами, де закріплювалося право власності на нерухомість (зем-

лю, будівлі), тобто речові права, а також зобов'язання, що виникали на основі цього права (застава, кредит та ін.).

Земельні відносини складаються щодо встановлення та зміни меж адміністративно-територіальних утворень. Наприклад, частину села Борятин на початку ХХ століття було приєднано до села Судова Вишня (тепер Мостиського району Львівської обл.). Ця передача була оформлена юридично.

В Галичині діяв регіональний Закон про охорону т. зв. пільної власності (земельних ділянок) від 17 липня 1876 року. Він регулював охорону та використання земельних ділянок: городів, ріллі, лук та інших земель.

Тогочасна влада постійно сприяла власникам у збереженні та відновленні сільськогосподарських земель й поголів'я сільськогосподарських тварин. Зокрема, 15 березня 1876 року видано закон, за яким держава надавала позики в розмірі до 200 000 золотих (§ 1) сільському населенню Галичини, яке потерпіло через неврожай, та в розмірі до 500 000 золотих (§ 2) для закупівлі зерна для посіву та робочої худоби.

Підрозділ 3.2. «Правовий режим використання та охорони надр»

Початком ґрунтового правового регулювання гірничо-видобувної справи в Австрійській (а потім і в Австро-Угорській) імперії, та пов'язаної з цим охорони надр стало прийняття Гірничого закону 1854 року. До цього гірничо-надрові відносини врегульовувалися частково, розрізнено для окремих частин імперії, переважно підзаконними нормативно-правовими актами.

Нормами окремих параграфів (§) Гірничого закону 1854 року безпосередньо врегульована охорона надр, прилеглих до місць розробки гірничої сировини земель та інших природних ресурсів. Серед них, § 221 передбачав видання гірничими урядами приписів для запобігання надзвичайним подіям у зоні копалень, які можуть завдати шкоди чи становити загрозу для громадян.

Також § 222 встановив забезпечення органами гірничої та адміністративної влади заходів із захисту осіб, будівель, земель, цілющих джерел, колодязів тощо при проведенні гірничо-видобувних робіт. Якщо такі дії наражатимуть на небезпеку вказані об'єкти, та у разі, якщо користувачі надр, підприємці не вжили (або не могли вжити) відповідних заходів, і виникла загроза довкіллю, безпеці людей, працівників або подальшій роботі копальні, органи гірничої влади зобов'язані застосовувати державний примус.

Для Галичини у 1884 році прийнято два закони, якими врегульовано порядок видобутку мінералів: державний закон від 11 травня та крайовий Гірничий закон від 17 грудня.

Також Гірничим староством у Кракові 16 вересня 1897 року видані Гірничо-поліційні приписи для копалень озокериту в Галичині, якими передбачалися заходи щодо охорони надр – як природних об'єктів – та життя і здоров'я людини від небезпечних антропогенних впливів. Цей акт містив норми, які оберігали не лише надра, життя і здоров'я людей, але й

тваринний світ й захист – від забруднення вод при розробці та використанні родовищ корисних копалин.

У підрозділі 3.3. «Правовий режим використання та охорони внутрішніх водних ресурсів» зазначено, що, згідно державного Водного закону 1869 року, водні ресурси державної форми власності могли використовуватися усіма підданими корони для забезпечення особистих потреб. Якщо ж споживання водного ресурсу потребувало зведення певних споруд, вимагався дозвіл органів влади. Ця ж норма діяла і щодо вод, які перебували у приватній власності. Власникам заборонялося порушувати права та інтереси інших осіб шляхом засмічення, забруднення вод, викривлення (чи випрямлення) русла.

Австрійська імперська влада видавала й нормативні акти щодо розчистки та регулювання русел судноплавних річок. Серед них, наприклад, Закон від 6 червня 1882 року про регулювання течії річки Дунай на певних її ділянках.

Державним Водним законом (§ 27) передбачалося, що зміни у правовому регулюванні водних відносин покладено на крайове законодавство. Для коронного краю Галичини діяв крайовий Водний закон від 14 березня 1875 року.

Цим же законодавчим актом встановлювалося, що відносини з приводу використання вод у гірництві регулюються Гірничим законом (§ 29). А імперський Лісовий закон 1852 року та приписи про рибальство, своє чергою, регулюють використання вод для потреб лісосплаву та рибальства (§ 30).

Відповідно до міністерського Розпорядження від 9 липня 1875 року, виданого для Галичини, проводився водний кадастр. Усі водні об'єкти підлягали обліку у спеціальних водних книгах, чиє ведення покладалося на органи повітової влади (§ 1).

Австрійське законодавство XIX століття містило норми, що ставили на меті забезпечення охорони здоров'я людини при використанні водних об'єктів. Ці норми виступали складовими природоохоронних інститутів.

Розпорядженням міністерства торгівлі від 15 грудня 1875 року встановлювалося, що власники кораблів далекого плавання та суден на внутрішніх перевезеннях зобов'язані забезпечити наявність медичних препаратів (аптечок) для надання допомоги потерпілим на воді.

Міністерським Розпорядженням від 16 жовтня 1876 року встановлені заходи щодо недопущення нещасних випадків через перевантаження поромів.

Правовій охороні підлягали водні об'єкти оздоровчого та рекреаційного характеру. 28 лютого 1875 року Краківським Гірничим Староством за погодженням з повітовим староством у Новому Сончі видано вказівки щодо повної заборони надання гірничих дозволів на території Криниці й Солотвина – з метою захисту місцевих цілющих джерел.

У підрозділі 3.4. «Правовий режим використання і охорони лісів та об'єктів рослинного світу» вказано, що правове регулювання лісового гос-

подарства Австрійської імперії ґрунтувалося на нормах Лісового закону від 3 грудня 1852 року. В ньому йдеться про охорону лісових насаджень від пожеж та інших пошкоджень, та про відшкодування шкоди, завданої лісам, а також про засади раціонального використання лісових ресурсів.

Здійснення лісового кадастру у Східній Галичині регламентувалося Розпорядженням Намісництва від 1 грудня 1853 року та Розпорядженням Міністерства сільського господарства (землеробства) від 3 липня 1873 року.

Австрійське законодавство передбачало життя заходів щодо охорони лісів й при здійсненні певних видів діяльності.

Зокрема, Закон від 30 червня 1884 року щодо безпечного відведення гірських вод встановив необхідність збереження лісових насаджень.

Правовій охороні в Австро-Угорщині підлягали й об'єкти рослинного світу. Разом з тим так і не було видано окремого законодавчого акта про рослинний світ. Деякі моменти охорони лісової рослинності врегульовані Лісовим законом 1852 року. До рослинного світу відносилась, окрім сукупності усіх видів рослин, також рослинність сільськогосподарського призначення.

Споріднено до об'єктів лісового фонду і рослинного світу, потребують правової охорони об'єкти природно-заповідного фонду. Вони на території імперії не були законодавчо врегульовані. Але, вони існували, в основному виконуючи естетичну та рекреаційну функції. Згідно §§ 19–20 Лісового закону 1852 року якщо захист життя і здоров'я громадян, державного та приватного майна вимагали особливого використання лісів для захисту від лавин, кам'яних розсипів, навісних скель чи зсувів ґрунту, за вимогою місцевої громади або за доповідною запискою урядника окружний уряд був зобов'язаний ужити відповідні заходи. Тобто, такі частини лісів могли бути заповідані за вимогою місцевої громади або за доповідною запискою урядника з подальшим комісійним обстеженням окружним урядом. Заповідання полягало у виданні докладних приписів і найможливішому (найефективнішому) забезпеченні необхідного особливого лісового господарювання. Іншого законодавчого врегулювання заповідних відносин в австрійському праві нами не виявлено.

Одним з перших в Україні та в Європі був заповідник, створений в 1886 році українським природознавцем В. Дідушицьким площею 22,4 га біля с. Пеняки на Львівщині. Для початку становлення заповідної справи характерно заповідання переважно рідкісних та унікальних об'єктів, створення природних резерватів, тобто створення територіально-розірваних вузькокомпонентних (ботанічні, геологічні) заповідних об'єктів дуже малої площі і низького рангу заповідності.

У підрозділі 3.5. «Правовий режим використання та охорони тваринного світу» вказано, що в імперії діяв державний Закон про полювання від 7 березня 1849 року. Для Галичини діяли крайові мисливські закони від 5 березня 1897 року та від 13 липня 1909 року. Ще до їх виходу, 21 грудня 1874 ро-

ку та 30 січня 1875 року, видавалися Галицькі крайові закони про охорону тварин.

Право полювання, відповідно до австрійського законодавства, виникало за умови, що у власності претендента перебувала ділянка, площею не меншою за 115 га. Цю вимогу встановив § 5 державного закону Про полювання від 7 березня 1849 року. Власники менших наділів землі не мали виняткового права полювання, тут це право передавалося гмінам, яка здавали його в оренду.

В 1869 році в Австро-Угорщині виданий Галицький закон від 19 липня, який забороняв полювання та продаж альпійських тварин, які водяться в Татрах, та диких кіз. За порушення його норм передбачалося покарання у вигляді штрафу від 5 до 100 золотих, а у разі неможливості сплатити дану суму або відмови порушника сплатити вказану суму – арешт від 1 до 20 діб. Цей закон продовжував діяти і після прийняття 5 березня 1897 року Галицького мисливського закону, в § 1 якого чітко визначено, що таке полювання, а згідно § 3 право полювання надавалося власнику земельної ділянки, який міг його реалізовувати самостійно або через здачу його в оренду.

Спільним міністерським розпорядженням 5 грудня 1884 року врегульовано порядок здійснення морського рибальства: встановлена заборона на вилов і продаж ікри та мальків (§ 4) за винятком використання в наукових цілях, для зарибнення ставків і розмноження (§ 5). Okремо заборонено: вилов і продаж певних видів риб.

Також з метою охорони як навколишнього середовища, так і тваринного світу встановлювалась заборона використання динаміту, інших вибухових засобів, засобів отруйної і паралізуючої дії для рибальства. Заборонялося збирати рибу, позбавлену життя чи рухомості з використанням вказаних засобів (§ 18).

Важливим кроком у розвитку правового захисту водного середовища та об'єктів тваринного світу в ньому, в Австро-Угорській імперії ще в кінці XIX століття було прийняття державного закону про впорядкування рибальства [у внутрішніх водах]. Закон виданий в 1885 році, 25 квітня, § 1 встановив, що здійснювати рибальство можуть:

- 1) на штучних водоймах та водотоках власники цих об'єктів;
- 2) в природних водах – особи, яким дозволено рибальство крайовим законодавством.

Нормами цього Закону заборонялося засмічення вод, на яких здійснювалося рибальство, осушення водостоків у спосіб, шкідливий для рибальства, тощо. Зазначалося, що особливі приписи щодо рибальства будуть видані крайовим законодавством.

19 листопада 1882 року у КГЛ вийшов крайовий закон, який містив охоронні норми при здійсненні рибальства, зокрема, заборонялося використовувати динаміт.

Охоронні норми містилися і в розпорядженні Намісника Галичини від 28 червня 1883 року, яким заборонялося ловити рибу під час нересту, наприклад, судака – з 1 квітня по 30 червня.

Тут також діяв крайовий закон про рибальство від 31 жовтня 1887 року. Досить жорстко його нормами були врегульовані питання охорони довкілля, тваринного світу та життя і здоров'я людей. Закон заборонив при здійсненні рибальства застосовувати вибухові засоби, особливо динаміт (така заборона вже була встановлена крайовим законом 1882 року й розпорядженням 1884 року) та засоби отруйної й задушливої дії. Диких тварин, які вважалися шкідливими для рибного господарства, дозволялося ловити та винищувати. Але при цьому заборонялося використовувати вогнепальну зброю та отруйні речовини.

Правова охорона вод і об'єктів тваринного світу в них, була врегульована не тільки австрійським національним законодавством, але й міждержавними угодами.

Підрозділ 3.6. «Правовий режим захисту чистоти атмосферного повітря, життя та здоров'я людини від шкідливих і небезпечних впливів» присвячений питанням правового регулювання характеристик атмосферного повітря з метою запобігання поширенню епідемій, епізоотій та утруднень дихальної діяльності.

На стан атмосферного повітря негативно впливають різного роду шкідливі речовини, які потрапляють в нього в результаті господарської діяльності людини. Ця обставина знайшла своє відображення в австрійському законодавстві другої половини XIX століття. Зокрема, відповідно до міністерського Розпорядження від 1 липня 1884 року діяла заборона на ввезення та переміщення з метою торгівлі територією Австро-Угорщини старих канатів, старого одягу, вживаної білизни та вживаної постільної білизни з Франції, Алжиру і Туніса. Попередньо з 14 липня 1883 року така заборона діяла щодо речей з Єгипту. Підзаконний акт ставив на меті запобігання поширенню екзотичних хвороб повітряним шляхом.

Проблема захисту як всього довкілля, так і життя та здоров'я людей від шкідливих і небезпечних впливів, стояла в імперії й на початку XX століття. Наприклад, 8 листопада 1908 року Намісництвом направлено розпорядження до Дирекції поліції у Львові про необхідність вжиття заходів до захисту населення в зв'язку з епідемією холери в Росії.

Певні вимоги ставилися до переміщення горючих легкозаймистих вантажів. Розпорядженням міністерства фінансів від 1 вересня 1885 року встановлено вимогу, що легкозаймисті рідини мають перевозитися в спеціальних бочках, які пройшли урядову сертифікацію. Переливання цих речовин в резервуари вимагало опломбування під урядовим наглядом.

Враховуючи те, що в другій половині XIX століття набуває широкого використання населенням виробів з целулоїду (пластмаси на основі целюлози), Міністерством внутрішніх справ за погодженням з Міністерст-

вом торгівлі 28 лютого 1882 року видане спільне розпорядження, яким регулювався порядок роздрібно́ї торгівлі виробами з целуло́ду, та їх транспортування. Дане розпорядження направлене на запобігання можливої шкоди як життю і здоров'ю людини, так і атмосферному повітрю: ним встановлене застереження і вимогу при виробництві та транспортуванні виробів з целуло́ду, дотримуватися заходів безпеки як для легкозаймистих, вогнебезпечних речовин.

Австрійське законодавство встановило норми про висадження дерев вздовж загальнодержавних доріг та доріг місцевого значення. В населених пунктах проводились роботи з прибирання місцевості; до порушників санітарних правил застосовувались адміністративні покарання. Про це свідчать, зокрема, записи львівського магістрату за 1895–1910 рр.

Вимоги щодо охорони атмосферного повітря і разом з цим життя і здоров'я людини від антропогенних впливів певною мірою містять Гірничо-поліційні приписи для копалень воску земного (озокериту) в Галичині, видані Краківським Гірничим староством 16 вересня 1897 року. Приписами визначена необхідність встановлення вентиляції в копальнях, щоб захистити здоров'я працівників та інших осіб і повітря загалом.

Вказано, що у австрійській монархії не було видано окремого закону про захист атмосферного повітря.

Розділ 4 «Особливості правового режиму природних об'єктів у Східній Галичині (1867-1918 рр.)» складається з двох підрозділів, у яких висвітлено становище українських земель Східної Галичини в складі Австро-Угорщини, природоохоронна діяльність австрійської держави, компетенція крайових органів влади, співвідношення законодавства.

Підрозділ 4.1. «Правове становище українських земель Східної Галичини у складі Австро-Угорської імперії. Компетенція крайового сейму та уряду».

Вказано, що в XIX столітті Галичина охоплювала майже четверту частину території й населення Габсбурзької імперії і була найбільшим австрійським коронним краєм. Системою управління Галичини керував намісник австрійського імператора і зосереджував у своїх руках всю адміністративну владу. Йому підпорядковувалися старости, що очолювали повіті. Серед повноважень Намісництва було й встановлення в межах краю зборів на користь жителів, потерпілих внаслідок стихійних лих. Влада Намісника не поширювалася на державні ліси і маєтки, нагляд за якими здійснювався міністерством сільського господарства (землеробства).

Наприкінці XIX століття провідними галузями промисловості були нафтодобувна промисловість, деревообробна галузь та харчова промисловість. Галичина посідала третє місце в світовому видобутку нафти (після Америки та Росії), з 1857 по 1910 роки видобуто 13 879 902 тони загалом.

Центрами природоохоронної роботи в Галичині були Краків (у західній) і Львів (у східній). Цьому сприяли як цінні лісові масиви, водоспа-

ди, скелі, так і значний науковий потенціал, що ґрунтувався на активній діяльності вчених Ягеллонського та Львівського університетів.

На територію Східної Галичини розповсюджувала свою діяльність низка громадських організацій-товариств. Засновницькі документи свідчать і про природоохоронну складову їхньої діяльності. Мова йде про Галицьке лісове товариство, Мисливське товариство імені Святого Губерта, Татранське товариство, Крайове рибальське товариство, Галицьке товариство охорони тварин тощо. Перша світова війна призупинила діяльність багатьох товариств.

У підрозділі 4.2. «Співвідношення австрійського державного та галицького крайового природоохоронного законодавства» вказано, що в регіонах імперії діяло загальнодержавне та крайове законодавство.

Деякі природні об'єкти одночасно були врегульовані крайовим законодавством – з урахуванням специфіки розташування цих об'єктів, потреб їх використання в народному господарстві.

Водні відносини регулювалися державним Водним законом 1869 року. Для Галичини видано крайовий Водний закон 1875 року, міністерські розпорядження 1875 року, якими впорядковано ведення водного кадастру, встановлення знаків для визначення рівня води.

В імперії діяв державний Гірничий закон 1854 року. На території Східної Галичини до нього додався Галицький крайовий закон 1884 року. Його нормами врегульовано порядок користування надрами, видобутку корисних копалин, мінералів на території коронного краю Галичини. На виконання та конкретизацію цього закону видавалися міністерські розпорядження.

Основними законодавчими актами, які регулювали охорону тваринного світу на українських землях Східної Галичини, були австрійські державні закони від 1849 року (про полювання) і від 1885 року (про рибальство) та крайові закони від 1869, 1874, 1875, 1882, 1887, 1897, 1909 рр.

Цими актами були встановлені певні правила та заборони щодо використання об'єктів тваринного світу у межах Галичини.

Розділ 5 «Правове регулювання експлуатації природних об'єктів - конкретно-історична практика» складається з трьох підрозділів, у яких висвітлено основні напрями використання природних об'єктів.

Підрозділ 5.1. «Техногенна діяльність на території об'єктів лісового і земельного фондів у Східній Галичині та її правове регулювання».

З другої половини XIX століття інтенсивно експлуатувалися ялинові ліси Галичини. Мільйони кубометрів цінної ялинової породи в круглому або обробленому вигляді вивозились в Німеччину, Англію, Францію.

На кінець XIX століття в Долинському повіті функціонувала найбільша в Галичині лісопиленья австрійського лісопромисловця барона Л. Поппера фон Подгарі «Евеліна».

Залізничне будівництво з 1872 року сприяло розвитку лісопилних заводів поблизу Стрия, уже в 1910 році на території Станіславщини діяло 16 підприємств. Серед них тартаки в Надвірній та Вигоді, паркетний завод біля Надвірної, завод з виробництва дерев'яних виробів у Делятинському повіті тощо. Також діяли підприємства, які використовували відходи від деревини. Наприклад, з 1886 року діяла сірникова фабрика Адлерсберга, що знаходилась поблизу Болехова Долинського повіту.

Діяльність цих підприємств регулювалася загальнодержавним та крайовим законодавством.

Порушення правових норм і приписів каралося в адміністративному порядку, а у певних випадках – і нормами кримінального права.

З початком Першої світової війни територія Східної Галичини зазнала певних втрат, в тому числі матеріальних і природних ресурсів. В серпні-вересні 1914 року російська армія з боями вступила на ці землі. Було зруйновано деревообробний завод у Брошневі, спалено лісопилню в Болехові тощо.

В Австро-Угорщині здійснювалося використання корисних властивостей лісів та земель для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення, науково-дослідних робіт. Починаючи з середини XIX століття важливим центром активного відпочинку та лікування на сході Австро-Угорщини стала Чорногора. Цьому сприяли створення у 1869 році Австрійського Альпійського союзу та Австрійського Туристичного клубу і Польського Татранського товариства – у 1873 році.

З 1878 року діяв курорт у Моршині зі спеціалізацією на лікуванні легневих захворювань, а також грязями, які, як і цілющу солону ропу, тоннами вивозили за кордон.

У *підрозділі 5.2. «Гірничовидобувна справа»* охарактеризовано стан видобутку корисних копалин на території Східної Галичини: нафти, калійних солей, бурого вугілля та ін.

В Станіславському гірничому окрузі проводились геологорозвідувальні роботи та видобуток корисних копалин майже в усіх повітах. А Бориславський нафтопромисловий район був одним з найстаріших у Європі.

В XIX столітті на території Східної Галичини розроблялися нафтові родовища в Слободі Рунгурській, Биткові, Ріпному, Пасічній, Космачі. Пожвавлення видобутку у Бориславі помітне після будівництва у місті Дрогобичі першої нафтоперегонної установки.

Нафтоперегінні заводи були в Надвірній, Коломиї, Княгинині біля Станіславава.

У районах поширення нафти зазвичай є родовища озокериту. В 1897 році, 16 вересня були видані Гірничо-поліційні приписи для копалень воску земного в Галичині, якими передбачалися певні охоронні заходи при роботі таких копалень. Охороні підлягали водні ресурси, тварини, життя та здоров'я людини, комунікації тощо.

Вугільні шахти діяли в Джурові, Мишині, Новоселиці (Снятинського повіту). Також діяло 26 каменоломень, 15 цегельних заводів у Рогатинському, Станіславівському, Долинському, Надвірнянському повітах.

З початком воєнних дій на території Східної Галичини гірничовидобувна промисловість була переорієнтована на забезпечення військових потреб.

Підрозділ 5.3. «Регулювання використання і правовий захист внутрішніх водних ресурсів та інших природних об'єктів».

У Східній Галичині діяло австрійське законодавство, що визначало правовий режим вод: крайовий Водний закон 1875 року, Закон 1897 року про регулювання середньої секції річки Гнила Липа, Закон про регулювання річки Дністер 1896 року тощо. Ними встановлено вимоги щодо використання вод, відповідальність за їх порушення. Особливо наголошено на недопущенні шкідливого для здоров'я засмічення вод.

Австрійська влада приділяла достатню увагу використанню річок на території окремих країв. Для цього фахівцями інженерних служб складалися відповідні розрахунки, робилися креслення з регуляції річок на певних ділянках. Була створена комісія з регуляції річок у Галичині в складі 18 осіб – представників урядової та місцевої влади.

Використання об'єктів тваринного світу здійснювалася шляхом мисливства, рибальства.

Основними нормативно-правовими актами, які регулювали порядок здійснення рибальства були австрійський державний закон від 25 квітня 1885 року та крайовий закон від 31 жовтня 1887 року, виданий відповідно до загальнодержавного закону. Ним врегульовано порядок використання об'єктів тваринного світу у водах в межах Східної Галичини.

Встановлено заборони щодо погіршення водного середовища, щодо способів вилову риби.

Розділ 6 «Міжнародне природоохоронне співробітництво Австро-Угорської імперії в др. пол. XIX – на поч. XX ст.» складається з двох підрозділів, у яких доведено, що Австро-Угорська імперія була постійною учасницею міжнародних та міждержавних угод природоохоронного характеру.

У Підрозділі 6.1. «Міжнародні угоди за участю Австрії» зазначено, що важливою формою міжнародного природоохоронного співробітництва стало укладення міжнародних угод, які тією чи іншою мірою стосувалися охорони та використання природних ресурсів.

Окрім питання правового захисту довколишнього середовища прописувалися і в торговельних міжнародних угодах.

Набувало свого погавлення і міждержавне природоохоронне співробітництво за участю Австрії, коли держави-учасниці погоджували свою діяльність і правила поведінки щодо використання навколишнього середовища і конкретних його об'єктів.

Австро-Угорська імперія була учасницею Міжнародної конвенції від 3 листопада 1881 року про заходи, яких слід вживати проти філоксери, між-

державної Угоди від 2 вересня 1860 року про торгівлю та мореплавство між Австро-Угорщиною та Росією, Торговельного договору між Австро-Угорщиною та Сербією від 6 травня 1881 року, Торговельної конвенції між Австро-Угорщиною та Францією від 18 лютого 1884 року; міждержавної Угоди від 9 серпня 1883 року між Австро-Угорщиною та Італією про впорядкування рибальства на озері Гарда та інших. Ці угоди були направлені на забезпечення захисту довкілля, життя та здоров'я людини від негативного впливу різних факторів.

Іншою важливою формою міжнародного природоохоронного співробітництва стало проведення різноманітних з'їздів, конгресів, зборів та інших заходів екологічного спрямування, в роботі яких брали участь австрійські представники.

В зв'язку з початком Першої світової війни міжнародне природоохоронне співробітництво призупинилося.

У підрозділі 6.2. «Участь Східної Галичини в міжнародно-правових відносинах природоохоронного характеру» вказано, що Східна Галичина (в складі Галичини) була представлена на міжнародній арені з окремих питань охорони природи. Так, в 1901 році в Парижі проходив Перший нафтовий конгрес, де з усіх австрійських країв лише Галичина виступала окремо, делегувала свого представника.

У 1907 р. в Парижі відбувся Перший мисливський конгрес, на якому була утворена Мисливська комісія конгресу, до якої від Галичини обрано 3-х членів.

Також представники Галичини брали участь в інших природоохоронних заходах.

В досліджуваний період не була винайдена ядерна зброя, не освоєвався космічний простір. Людство не мало серйозних проблем з використанням атмосферного повітря, Світового океану тощо. Відтак у праві міжнародних договорів екологічна тематика лише набирала наповнення. Але усвідомлення суспільством необхідності систематичної охорони і збереження природи як такої визріло по-справжньому вже в другій половині XIX століття.

ВИСНОВКИ

У дисертації міститься вирішення наукової проблеми, яка полягала в здійсненні історико-правової реконструкції та проведенні комплексного дослідження становлення і розвитку природоохоронних інститутів в Австрії в другій половині XIX – на початку XX століття, і на цій основі наукової оцінки процесів становлення природоохоронного законодавства Австрійської (з 1867 року – Австро-Угорської) імперії та безпосередньої практики його застосування в Королівстві Галичини та Лодомерії.

У результаті дослідження сформульовано низку положень, основні з них такі:

1. У вітчизняній та зарубіжній історико-правовій науці питання охорони навколишнього природного середовища, порядок раціонального використання природних об'єктів та забезпечення екологічної безпеки в ХІХ – на початку ХХ століття на території Австрійської (Австро-Угорської з 1867 року) імперії та на українських землях Східної Галичини в її складі комплексно не досліджувалися.

Науковці розглядали лише окремі питання правового регулювання деяких природних об'єктів (земель, лісів) у цей період.

Найбільш дослідженим є австрійське лісове природоохоронне законодавство. Натомість ряд питань, як-от участь Австро-Угорської імперії та КГЛ у міжнародному співробітництві з питань правового захисту довкілля, ще чекають належного опрацювання.

2. Джерельну базу наукової розвідки складають нормативно-правові акти, поміщені у Вісниках законів державних – В. з. д. (Reichsgesetzblatt) та Вісниках законів крайових – В. з. кр. (Landesregierungsblatt), або в «Dziennike ustaw i rozporzadzen krajowych dla Krolestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Ksiestwem Krakowskiem» – Dz. u. i g. kr. (збірник законодавства, який видавався польською мовою для коронного краю Галичини, Володимирії та Королівства Краківського). До них відносяться закони, цісарські патенти, розпорядження різних міністерств, міжнародні та міждержавні угоди, інші офіційні документи.

Ці збірники зберігаються у фондах державного архіву Івано-Франківської області, відділу рідкісної книги Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника.

Оригінальні тексти документів, опубліковані безпосередньо після їх прийняття, є абсолютно достовірним науковим джерелом.

Значна кількість документів, що стосуються передусім питань правореалізації, залишається не опублікованою.

Використані дисертантом та вперше введені до наукового обігу архівні матеріали, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДАЛ), Державному архіві Івано-Франківської області (ДАІФО), Державному архіві Львівської області (ДАЛО), мають найвищу ступінь наукової достовірності, оскільки попередньо не «редагувалися» зацікавленими (наприклад, радянськими) науковцями та цензурою.

Науково-теоретичну базу дослідження складають напрацювання фахівців у галузі історії держави і права, екологічного права, адміністративного та кримінального права тощо.

Опрацьована і критично осмислена загальнотеоретична та галузева правова література, періодичні видання, статистичні дані тогочасні та сучасні, а також інтернет-ресурси. Оцінка наукової достовірності цих груп дже-

рел має здійснюватися з врахуванням особистості автора, його наукової репутації, а також часу виходу у світ наукової праці чи публіцистичного матеріалу.

3. Специфіка роботи обумовлює використання різноманітних наукових методів. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають філософські, загальнонаукові та спеціально-юридичні методи.

Діалектичний метод дозволив охарактеризувати природоохоронну діяльність у зазначений період (австро-угорський) у її розвитку, за його допомогою визначено вплив конкретних історичних умов на становлення еколого-правових (природоохоронних) інститутів у праві Австро-Угорщини.

Послідовно розкрити взаємодію інститутів правової охорони природних об'єктів, життя та здоров'я людини від небезпечних та шкідливих впливів, у їх єдності, взаємозв'язку і взаємозалежності дозволило використання логічного методу.

Серед загальнонаукових методів застосування історичного методу дало змогу виявити зміни, що відбулися в правотворенні Австрійської держави і Східної Галичини в її складі в другій половині XIX – на початку XX століття і розглянути становлення інститутів правової охорони природи.

Функціональний метод сприяв визначенню основних якостей і призначення природоохоронних інститутів та їх впливу на суспільні відносини.

При визначенні послідовності проведення дослідження і наступності викладення матеріалу застосовувався хронологічний метод, завдяки чому розглянуто правові інститути Австро-Угорщини другої половини XIX – початку XX століття відповідно до конкретно-історичних умов того часу.

Метод спостереження використовувався при опрацюванні документів та матеріалів, що становлять джерельну базу дослідження.

З метою визначення стану природних об'єктів та ефективності, раціональності використання природних ресурсів на території імперії загалом, і в Східній Галичині зокрема, застосовувався статистичний метод.

Зі спеціально-юридичних методів у роботі були використані: історико-правовий (з'ясувалися закономірності експлуатації природних об'єктів у Східній Галичині у 1867–1918 рр., становлення та розвитку правового регулювання охорони природи в даний період), порівняльно-правовий (дав змогу виявити подібні та відмінні риси в регулюванні екологічних відносин у Східній Галичині в складі Австрійської (Австро-Угорської) імперії та в сучасній Україні), формально-догматичний (використовувався для аналізу нормативно-правових актів) та метод тлумачення правових приписів (для з'ясування змісту правових норм, що містились у австрійських нормативно-правових актах, які визначали правовий режим природних об'єктів у 1867–1918 рр.).

4. При написанні дисертаційної роботи для означення територіальних меж дії тих чи інших нормативно-правових актів використовувалися географічні назви: Австрія, Австро-Угорщина, Австрійська (Австро-Угорська з 1867 року) імперія, Галичина, Східна Галичина, коронний край Гали-

чини і Володимирії (Лодомерії) з Великим Князівством Краківським, Королівство Галичини та Лодомерії (КГЛ).

Загалом ці територіальні одиниці є загальновідомими, оскільки базуються на тогочасних державних та адміністративних розмежуваннях.

Вимагає уточнення лише термін «Східна Галичина», під яким у науковій традиції розуміються ті повіти КГЛ, що перебували у юрисдикції Львівського апеляційного суду, на протигагу Західній Галичині – повітам у юрисдикції Краківського апеляційного суду.

Екологічним правопорушенням в XIX столітті вважалося діяння, яке завдало безпосередню шкоду об'єктам природного середовища.

Встановлено, що природоохоронні відносини в Австро-Угорській імперії історично склалися протягом кінця XIX – початку XX століття, регулюючи передусім питання охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, тобто охорони життя і здоров'я людини від небезпечних антропогенних впливів, дії стихійних лих природи та природних явищ.

Натомість питання радіаційного забруднення середовища, охорони озонового шару, культивування ГМО-продукції тощо – зі зрозумілих причин – потрапили в поле зору законодавців набагато пізніше.

Доведено, що природоохоронні інститути в австрійському праві другої половини XIX – на початку XX століття склали відносини: з приводу власності на природні об'єкти і їх ресурси та природокористування; управління; охорони навколишнього середовища від різних негативних та шкідливих впливів; по захисту екологічних прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб і відповідальності за негативні та шкідливі впливи на довкілля і життя та здоров'я людини.

5. Держава окремими законодавчими актами встановлювала відповідальність за порушення вимог раціонального природокористування. Юридична відповідальність у вигляді штрафу мала соціальну спрямованість, оскільки суми штрафів, накладених на порушників екологічного законодавства, перераховувалися у фонд допомоги бідним тієї місцевості, де було вчинено правопорушення. В сучасній Україні доречно перейняти цю практику.

Характерним явищем тогочасного австрійського законодавства була взаємозаміна міри відповідальності: якщо винні особи не могли сплатити штраф через бідність, тоді грошова кара їм замінювалася арештом з розрахунку певна кількість золотих за 1 день арешту.

Специфіка австрійського (австро-угорського) законодавства полягала в тому, що інститут юридичної відповідальності за екологічні правопорушення носив диференційований характер, оскільки передбачались санкції за правопорушення з огляду на той чи інший природний об'єкт, а не довкілля чи екологічний правопорядок в цілому. Свій вплив це знаходило, зокрема, й у тому, що приміром хизацьке вирубування лісу в межах при-

ватних володінь, здійснюване власником, органи державної адміністрації намагалися зупинити шляхом умовлянь, а не застосування примусу.

Постійно вдосконалювалася кадастрова діяльність: окрім земельно-го, в Австрії проводився та був законодавчо врегульований кадастр й інших природних об'єктів, зокрема, вод, лісів, надр (а також сільськогосподарських тварин).

Право власності на природні ресурси в австрійському праві XIX – початку XX століття базувалося на загальному цивільно-правовому інституті права власності, встановленому австрійським Цивільним кодексом 1811 року.

Правовий режим права власності на природні об'єкти визначався різногалузевими актами тогочасного австрійського законодавства, що засвідчує складну юридичну природу цього інституту та його комплексний характер.

6. В період з другої половини XIX – початку XX століття австрійська влада видала важливі нормативно-правові акти природоохоронного характеру, які діяли доволі ефективно.

Зокрема, комплексні нормативні акти: Лісовий закон 1852 року, Гірничий закон 1854 року, Водний закон 1869 року, а також спеціальні закони: Закон про полювання 1849 року, Закон про рибальство 1885 року, тощо.

Окремо або додатково врегульовували природоохоронні відносини також закони та підзаконні акти інших галузей права: Цивільний кодекс 1811 року., Кримінальний закон 1852 року, Закон про ґрунтові (поземельні) книги 1871 року, Закон про товарні склади 1889 року та ін.

Окремі з них (Цивільний закон 1811 року, Кримінальний закон 1852 року, Лісовий закон 1852 року, Гірничий закон 1854 року, Закон про ґрунтові (поземельні) книги 1871 року) залишалися чинними на території Східної Галичини в складі Другої Речі Посполитої.

Австрійський Лісовий закон від 3 грудня 1852 року став найбільш повним законодавчим актом, який регулював суспільні відносини, пов'язані з охороною лісів і веденням лісового господарства в імперії.

Пропонується здійснювати поділ австрійського природоохоронного законодавства за предметом регулювання на:

1) Загальні закони, що визначали правовий режим природних об'єктів: Лісовий закон 1852 р., Гірничий закон (Закон про надра) 1854 р., Водний закон 1869 р., Закон про полювання 1849 р., Закон про рибальство 1885 р.;

2) Закони та підзаконні акти, що визначали порядок використання природних об'єктів і відповідальність за порушення вимог охорони та використання природних об'єктів:

Цивільний кодекс 1811 р., Кримінальний закон 1852 р., Закон про запобігання поширенню виноградних шкідників (*Phylloxera vastatrix*) 1875 р., Закон про фінансування регулювання річки Мури 1875 р., Закон про фінансування регулювання річки Гайль 1875 р., Закон про використання річки Наренти та осушення Нарентської долини в Далмації 1875 р., Закон про

порядок видобутку мінералів 1884 р., Закон про регулювання річки Гнила Липа 1886 р., Закон про регулювання річки Дністер на ділянці Розвадів-Журавно 1893 р., Закон про регулювання річки Дністер 1896 р., Закон про регулювання річки Лімниця 1899 р., Закон про повноваження гірничої влади 1871 р., Повідомлення міністерства сільського господарства (землеробства) про його повноваження в справах полювання, польової поліції та рибальства 1869 р., Розпорядження міністерства сільського господарства (землеробства) про порядок здачі іспитів земельними управлінцями 1875 р., Розпорядження міністерств сільського господарства (землеробства), внутрішніх справ та фінансів про заборону ввезення з Північної Америки картоплі, ураженої колорадським жуком 1875 р., Розпорядження міністерств торгівлі, сільського господарства (землеробства) за погодженням з міністерством внутрішніх справ 1884 р. про порядок здійснення морського рибальства, Розпорядження міністерств внутрішніх справ, торгівлі та фінансів про заборону ввезення з Гібралтару вживаних речей 1885 р. (з метою запобігання епідеміям та епізоотіям – Л. К.) тощо.

3) Міжнародні та міждержавні угоди за участю Австрії, якими врегульовано природоохоронні відносини:

Міжнародна конвенція від 1881 р. щодо захисту насаджень та ґрунтів від поширення виноградних шкідників (філоксери); Угода між Австро-Угорщиною та Сербією від 1881 р. про недопущення поширення інфекційних хвороб серед тварин; Конвенція про судноплавство від 1882 р. (між Австро-Угорщиною та Сербією); Угода між Австро-Угорщиною та Італією 1883 р. про впорядкування рибальства на озері Гарда; міждержавна Угода 1860 р. між Австро-Угорщиною та Росією про торгівлю та мореплавство; Торговельний договір 1881 р. між Австро-Угорщиною та Сербією тощо.

Важливим є питання про співвідношення австрійського державного та галицького крайового законодавства в правовому регулюванні охорони природи. Австрійське крайове (конкретно, ведемо мову про галицьке) природоохоронне законодавство відіграло вагомий роль у правовому регулюванні охорони та використанні природних об'єктів.

Відтак джерельну базу доцільно поділити також за територією дії та обсягом повноважень суб'єкта нормотворчості:

1) загальнодержавні законодавчі акти: Лісовий закон 1852 р., Гірничий закон (Закон про надра) 1854 р., Водний закон 1869 р., Закон про полювання 1849 р., Закон про рибальство 1885 р., Закон про запобігання поширенню виноградних шкідників (*Phylloxera vastatrix*) 1875 р., Закон про фінансування регулювання річки Мури 1875 р., Закон про фінансування регулювання річки Гайль 1875 р., Закон про використання річки Наренти та осушення Нарентської долини в Далмації 1875 р., Закон про порядок видобутку мінералів 1884 р., Закон про регулювання річки Гнила Липа 1886 р., Закон про регулювання річки Дністер 1896 р. тощо.

2) галицькі крайові законодавчі акти:

а) закони – Галицький закон 1869 р., який забороняв полювання та продаж альпійських тварин, що водяться в Татрах, та диких кіз; Крайовий Водний закон 1875 р.; Крайовий закон 1882 р., яким передбачалися деякі заходи щодо піднесення рибальства у водному середовищі Краю; крайовий Гірничий закон 1884 р.; Крайовий Закон про риболовлю 1887 р.; Крайовий закон про охорону тваринного світу 1875 р.; Галицький мисливський закон 1897 р.; Галицький мисливський закон 1909 р.;

б) підзаконні нормативно-правові акти – Повідомлення ц. к. Намісництва про міри запобігання зараженню тварин 1875 р.; Гірничо-поліційні приписи для копалень воску земного (озокериту) в Галичині 1897 р., видані Краківським Гірничим староством; Розпорядження ц. к. Намісництва від 1909 р. про охоронні заходи тощо.

7. В австрійському праві досліджуваного періоду природоохоронні відносини (зокрема, водні, лісові, земельні, з приводу полювання та рибальства, гірничі) регулювалися нормами цивільного, адміністративного та кримінального права.

Під правову охорону австрійського фауністичного законодавства, зокрема мисливського, підпадали дикі та свійські тварини. Це дозволяло ефективно боротися з поширенням епізоотій. Водночас австрійське законодавство містило норми, якими дозволялося і навіть зобов'язувалося знищувати об'єкти тваринного світу. Так, Галицьким мисливським законом 1897 року встановлено, що у місцевостях, де дикі кабани завдають великої шкоди сільському господарству, уповноважені до полювання зобов'язані їх відстрілювати. При недостатньому відстрілі відповідальність за завдану шкоду покладалась на власника права полювання в цій місцині.

В Австро-Угорщині в середині XIX – на початку XX століття рослинний світ, атмосферне повітря та природно-заповідний фонд окремими нормативними актами не регулювалися. Ці питання розглядалися лише опосередковано – нормативними актами інших галузей, в основному цивільними та кримінальними, а також природоохоронними, що визначали правовий режим різного роду природних об'єктів (наприклад, лісове законодавство регулювало питання захисту лісової рослинності). Відтак тваринний і рослинний світ підлягали правовій охороні відповідно до умов тогочасного розвитку Австрійської держави і міжнародних відносин у сфері охорони навколишнього середовища – адже МСОП, Червона книга, ін. інституції з'являються лише в другій половині XX століття.

Австрійським законодавством захист атмосферного повітря здійснювався лише щодо запобігання шкідливому впливу повітряної суміші на здоров'я людей та навколишнє природне середовище – шляхом дотримання санітарно-епідеміологічних вимог та захисту від дії біологічних шкідливих речовин, що з'являються в процесі господарської діяльності людини. Не регулювався захист атмосфери (зовнішньої газової оболонки Землі, яка – у

тропосфері – сягає від її поверхні в космічний простір приблизно на 800 км.), що обумовлювалося відносно низьким рівнем техногенної діяльності людства в ХІХ – на початку ХХ століття.

8. Природоохоронна справа в Австро-Угорській імперії на початку ХХ століття набула стану, що загалом відповідав тогочасним європейським стандартам. Вже на тоді в державі сформувався доволі потужний природоохоронний рух. Це підтверджено практикою чисельних природоохоронних організацій (товариств), в т. ч. на теренах Східної Галичини, чия діяльність регулювалася відповідними підзаконними актами.

Громадські природоохоронні інституції та, загалом, природоохоронні правові традиції в Австро-Угорській імперії почали активно формуватися з середини ХІХ століття, часу видання основних комплексних нормативно-правових актів природоохоронного характеру.

9. Австро-Угорщина була активною учасницею міжнародних та міждержавних європейських угод природоохоронного характеру, укладення яких поживалося з другої половини ХІХ століття. Не виявлено документальних підтверджень підписання Галичиною самостійно, чи від імені Австро-Угорщини, міжнародної або міждержавної угоди природоохоронного характеру. Це свідчить про імперську колоніальну політику Відня щодо Галичини як коронного краю (провінції).

Разом з тим представники Східної Галичини брали участь у з'їздах, конгресах, зборах та інших заходах міжнародного природоохоронного співробітництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

Коритко Л. Я. Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правове дослідження на матеріалах Східної Галичини (1867–1918 рр.) : [монографія] / Л. Я. Коритко ; Львівський держ. ун-т внутр. справ. – Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2016. – 432 с.

Рецензія:

Балинська О. М. Досвід історії у збереженні природоохоронних традицій Галичини / О. М. Балинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор В. В. Серeda. – Львів : ЛьвДУВС, 2016. – Вип. 1. – С. 415–417.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Коритко Л. Я. Правове регулювання лісосплаву австрійським законодавством ХІХ століття / Л. Я. Коритко // Вісник господарського судочинства. – 2011. – № 3. – С. 84–88.

2. Коритко Л. Міждержавне природоохоронне співробітництво в XIX ст. (на прикладі Австро-Угорщини та Італії) / Л. Коритко // Юридична Україна. – 2011. – № 9. – С. 14–17.

3. Коритко Л. Я. Правове регулювання рибальства в Східній Галичині (XIX ст.) / Л. Я. Коритко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 61 / редкол.: С. Ківалов (голова ред.) та ін. ; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2011. – С. 511–516.

4. Коритко Л. Я. Підготовка фахівців лісового господарства Австро-Угорщини / Л. Я. Коритко // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. Випуск 3 (39), 2011. – С. 27–31.

5. Коритко Л. Я. Міжнародне природоохоронне співробітництво в XIX ст. за участю Австро-Угорщини / Л. Я. Коритко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 54. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 107–112.

6. Коритко Л. Я. Становлення та розвиток галицького крайового законодавства про охорону тваринного світу (друга половина XIX – початок XX ст.) / Л. Я. Коритко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 62 / редкол.: С. В. Ківалов (голова ред.) та ін. ; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2011. – С. 704–710.

7. Коритко Л. Я. Становлення та розвиток міжнародного співробітництва Австрії у сфері охорони довкілля в XIX ст. / Л. Я. Коритко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 17. – 2011. – С. 177–180.

8. Коритко Л. Австрійське законодавство про охорону надр XIX ст. / Л. Коритко // Юридична Україна. – 2012. – № 2. – С. 9–13.

9. Коритко Л. Я. Участь Східної Галичини в міжнародно-правових відносинах природоохоронного характеру на початку XX ст. / Л. Я. Коритко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 18. – 2012. – С. 198–200.

10. Коритко Л. Я. Становлення інституту правової охорони тваринного світу в Австро-Угорщині / Л. Я. Коритко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор М. М. Цимбалюк. – Львів : ЛьвДУВС, 2012. – Вип. 1. – С. 28–35.

11. Коритко Л. Я. Розвиток інституту права власності на природні об'єкти та їх ресурси в Австрії (др. пол. XIX – поч. XX ст.) / Л. Я. Коритко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 63 / редкол.: С. В. Ківалов (голова ред.) та ін. ; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2012. – С. 290–296.

12. Коритко Л. Я. Становлення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в XIX – поч. XX ст. (на прикладі австрійського законодавства) / Л. Я. Коритко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 56. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 109–114.

13. Коритко Л. Я. Розвиток правової охорони річок у Східній Галичині в австро-угорський період / Л. Я. Коритко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 65 / редкол. : С. В. Ківалов (голова ред.) та ін. ; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2012. – С. 295–300.

14. Коритко Л. Я. Генеза регулювання земельних відносин в австрійському праві кінця XVIII – початку XX ст. / Л. Я. Коритко // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 68 / редкол. : С. В. Ківалов (голова ред.) та ін. ; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2012. – С. 43–48.

15. Коритко Л. Я. Розвиток правової охорони земель нормами австрійського права XIX – поч. XX ст. / Л. Я. Коритко // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 58. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – С. 95–100.

16. Коритко Л. Я. Становлення та розвиток інституту державного управління у галузі охорони довкілля в австрійському праві XIX ст. / Л. Я. Коритко // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових статей. Вип. 644: Правознавство. – Чернівці : Рута, 2013. – С. 64–67.

17. Коритко Л. Я. Використання лісових ресурсів для туризму на українських землях Східної Галичини в австро-угорський період / Л. Я. Коритко, В. В. Король // Наше право. – 2013. – № 4. – С. 18–22.

18. Коритко Л. Я. Розвиток гірничих відносин у Східній Галичині (др. пол. XIX – поч. XX ст.) / Л. Я. Коритко // Європейські перспективи. – 2013. – № 4. – С. 34–38.

19. Коритко Л. Я. Природоохоронні проблеми українських земель Східної Галичини (в складі Австро-Угорської імперії) / Л. Я. Коритко // Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць. Випуск 1 (4). – Івано-Франківськ : Івано-Франківський факультет НУ «ОЮА», 2014. – С. 36–45.

20. Коритко Л. Я. Співвідношення австрійського державного та галицького крайового природоохоронного законодавства XIX ст. / Л. Я. Коритко // Прикарпатський юридичний вісник: Збірник наукових праць. Випуск 2 (5). – Івано-Франківськ : ПЮІ НУ «ОЮА», 2014. – С. 28–35.

Статті у наукових виданнях іноземних держав:

21. Korytko L. Ya. Regulation Forming of Forestry Relations in Austria (Austria-Hungary) Law / L. Ya. Korytko // European Applied Sciences, № 2/2 (February). – Stuttgart, 2013. – P. 213–215.

22. Коритко Л. Я. Регулирование природно-заповедных объектов в Австро-Венгрии (на примере украинских земель) / Л. Я. Коритко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук: Журнал научных публикаций. Выход 02 (49). – Москва, 2013. – С. 246–249.

23. Korytko L. Ya. Classification of the Austrian Environmental Legislation of XIX – early XX century / L. Ya. Korytko // European Applied Sciences, № 5/2 (May). – Stuttgart, 2013. – P. 186–188.

24. Коритко Л. Я. Развитие правовой охраны вод австрийским законодательством XIX – нач. XX в. / Л. Я. Коритко // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук: Журнал научных публикаций. Выпуск 06 (53). – Москва, 2013. – С. 275–278.

25. Макарчук В. С. Правовое регулирование водного хозяйства и водоиспользования в Австро-Венгрии (на примере Галиции) / В. С. Макарчук, Л. Я. Коритко // *Legea si Viata: Publicatie stiintifico-practica*, № 1/2 (277). – Chisinau, 2015. – С. 73–76.

Друквані тези, доповіді та інші матеріали наукових конференцій:

26. Коритко Л. Я. Общая характеристика биосферных заповедников Украины и управление ими / Л. Я. Коритко // Сучасні наукові дослідження – 2006 : міжнарод. наук.-практ. конф., 20–28 лют. 2006 р. : тези допов. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 37–39.

27. Коритко Л. Я. Становище народного господарства Галичини в складі Австро-Угорщини / Л. Я. Коритко // Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – 2006 : міжнарод. наук.-практ. конф., 16–30 черв. 2006 р. : тези допов. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 7–8.

28. Коритко Л. Я. Види лісів згідно австрійського лісового законодавства другої половини XIX ст. / Л. Я. Коритко // *Perspektywiczne opracowania sa nauka i technikami* – 2010 : міжнарод. наук.-практ. конф., 07–15 лист. 2010 р. : тези допов. – Przemysl : Nauka i studia, 2010. – С. 9–11.

29. Коритко Л. Я. Охорона тваринного світу згідно австрійського крайового закону 1875 року / Л. Я. Коритко // *Veda a vznik* – 2010/2011 : міжнарод. наук.-практ. конф., 27 груд.– 15 січ. 2011 р. : тези допов. – Praha : Publishing Hourse «Education and Science» s. r. o., 2011. – С. 18–19.

30. Коритко Л. Я. Право власності на водні об'єкти за австрійським законодавством XIX століття / Л. Я. Коритко // Проблеми державотворення та правотворення в Україні : матеріали II Регіонального круглого столу (Львів, 18 лютого 2011 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – С. 189–191.

31. Коритко Л. Я. Джерела права на українських землях Східної Галичини в період належності до Австрійської імперії / Л. Я. Коритко // Правове життя сучасної України : матеріали Міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького складу, 20–21 травня 2011 р., м. Одеса. Т. 1 / відп. ред. д-р юрид. наук В. М. Дрьомін // Національний університет «Одеська юридична академія» – О. : Фенікс, 2011. – С. 137–139.

32. Коритко Л. Я. Регулювання рибальства на озері Гарда в XIX столітті / Л. Я. Коритко // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : міжнарод. наук.-

практ. інтернет-конф., 10 черв. 2011 р. : тези допов. – Тернопіль, 2011. – С. 122–124.

33. Коритко Л. Я. До питання оренди земельних ділянок на українських землях в австро-угорський період / Л. Я. Коритко // Молода наука України. Перспективи та пріоритети розвитку : всеукраїнська з міжнарод. участю наук.-практ. заочна конф., 29–30 верес. 2011 р. : тези допов. – Запоріжжя, 2011. – С. 75–77.

34. Коритко Л. Я. Забезпечення права на чисте довкілля австрійським законодавством XIX століття / Л. Я. Коритко // Державотворення та правотворення в Україні крізь призму дотримання прав людини: ретроспектива, сучасні проблеми та наукове прогнозування: тези доповідей III Всеукраїнського круглого столу (Львів, 9 грудня 2011 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – С. 105–108.

35. Коритко Л. Я. Міжнародно-правова охорона довкілля за участю Австро-Угорщини / Л. Я. Коритко // Права людини : статті та повідомлення Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 14–16 грудня 2011 р.) // Івано-Франківський коледж Львівського національного аграрного університету. – Івано-Франківськ : ТзОВ ВГЦ «Просвіта», 2012. – С. 200–202.

36. Коритко Л. Я. Повноваження окружних гірничих управлінь щодо охорони надр у Галичині (1876–1918 рр.) / Л. Я. Коритко // Сучасна освіта і наука в Україні: традиції та інновації: матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної заочної конференції – Том II (Харків, 30–31 січня 2012 р.). – Харків : Всеукраїнське громадське об'єднання «Нова Освіта», 2012. – С. 119–121.

37. Коритко Л. Я. Про підготовку державних службовців природоохоронної сфери в Австро-Угорщині / Л. Я. Коритко // Проблеми державотворення та правотворення в Україні: тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 17 лютого 2012 р.). – Львів : ЛьвДУВС, 2012. – С. 247–249.

38. Коритко Л. Я. Розвиток фауністичного законодавства на українських землях Східної Галичини в період належності до Австро-Угорської імперії / Л. Я. Коритко, В. Д. Юрчишин // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.). Т. 1 / відп. за випуск д. ю. н., проф. В. М. Дрьомін // Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 162–163.

39. Коритко Л. Я. Система органів управління у сфері охорони природи в Австро-Угорщині / Л. Я. Коритко // Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 25 квітня 2012 р.) // Навчально-науковий Інститут права та психології НУ «Львівська політехніка». – Львів : ННПП НУ «Львівська політехніка», 2012. – С. 227–229.

40. Коритко Л. Я. Становлення надрового законодавства в Австрійській імперії (XIX ст.) / Л. Я. Коритко // *Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми : матеріали першої міжрегіональної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 4–5 травня 2012 р.)*. // Івано-Франківський факультет Національного університету «Одеська юридична академія». – Івано-Франківськ : ПП Голіней О. М., 2012. – С. 20–22.

41. Коритко Л. Я. Деякі питання міжнаціональних відносин у сфері охорони природи в Східній Галичині / Л. Я. Коритко // *Правове регулювання міжнаціональних відносин в Україні: історія і сучасність : матеріали Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (Львів, 18 травня 2012 р.)* // ІНПП НУ «Львівська політехніка». – Львів : ІНПП НУ «Львівська політехніка», 2012. – С. 15–18.

42. Коритко Л. Я. Використання земель оздоровчого та рекреаційного призначення на землях Східної Галичини в австро-угорський період / Л. Я. Коритко // «Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2013» : міжнарод. наук.-практ. конф., 07–15 лютого 2013 р. : тези допов. – Przemysl : Nauka i studia, 2013. – С. 23–25.

43. Korytko L. Ya. Legal Security Development of the Atmosphere Air by Austria Law Norms of the XIX-th – the Beginning of the XX-th Century / L. Ya. Korytko // *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions, proceedings of the 1-st International scientific conference (Stuttgart, March 28, 2013)*. – Stuttgart : ORT Publishing, 2013. – P. 100–102.

44. Коритко Л. Я. Становлення кримінальної відповідальності за екологічні правопорушення в австрійському праві XIX – поч. XX ст.) / Л. Я. Коритко // *Правова система України: сучасний стан та актуальні проблеми : матеріали другої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 24–25 травня 2013 р.)*. // Івано-Франківський факультет Національного університету «Одеська юридична академія». – Івано-Франківськ : ПП Голіней О. М., 2013. – С. 24–27.

45. Коритко Л. Я. Гірничовидобувна справа у Східній Галичині: історико-правовий розвиток / Л. Я. Коритко // *Правовые реформы в постсоветских странах: достижения и проблемы : материалы Международной научно-практической конференции (Кишинэу, 28–29 марта 2014 г.)*. // орг. ком.: Бужор В. [и др.]. – Кишинев : Iulian, 2014 (Tipogr. «Cetate de Sus»). – p. 42–44.

46. Коритко Л. Я. Розвиток регулювання земельних відносин у Галичині (кін. XVIII – поч. XX ст.) / Л. Я. Коритко // *Політико-правова ідеологія українського національного державотворення: проблеми формування та еволюції (історико-теоретичний вимір) : матеріали Третьої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (Львів, 20 травня 2014 р.)* // ІНПП НУ «Львівська політехніка». – Львів : ІНПП НУ «Львівська політехніка», 2014. – С. 44–47.

47. Коритко Л. Розвиток інституту правової охорони рослинного світу в Австро-Угорщині / Л. Коритко // *Правова система України: сучасний*

стан та актуальні проблеми : матеріали четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 24–25 квітня 2015 р.). // Прикарпатський юридичний інститут Національного університету «Одеська юридична академія». – Івано-Франківськ, 2015. – С. 19–21.

48. Коритко Л. Я. Техногенна діяльність на території об'єктів земельного і лісового фонду у Східній Галичині та її регулювання (XIX – поч. XX ст.) / Л. Коритко // Priority a strategie pre rozvoj pravnej vedy vo svete vedy : zbornik prispievkov z Medzinarodna vedecko-prakticka konferencia (Sladkovicovo, 28–29 oktobra 2016 r.). // Vysoka skola Danubius ; Fakulta prava Janka Jesenskeho. – Sladkovicovo, Slovenska republika, 2016. – P. 113–116.

АНОТАЦІЯ

Коритко Л. Я. Становлення і розвиток природоохоронних інститутів в Австро-Угорській імперії: історико-правий вимір (на матеріалах Східної Галичини 1867-1918 рр.). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2017.

У дисертації системно проаналізовано австрійське природоохоронне загальнодержавне і крайове законодавство другої половини XIX – початку XX століття.

На підставі нормативно-правових актів, наукової літератури та архівних джерел висвітлено безпосередню практику охорони та використання природних об'єктів та їх ресурсів у Східній Галичині в період 1867–1918 рр. під кутом дотримання норм діючого на той час законодавства.

Розглянуто участь Австро-Угорської імперії в міжнародно-правових угодах природоохоронного характеру.

Ключові слова: природоохоронні відносини, природоохоронні інститути, Австро-Угорщина, Східна Галичина, природоохоронна діяльність, природоохоронне законодавство, природоохоронні товариства, міжнародне природоохоронне співробітництво.

АННОТАЦИЯ

Коритко Л. Я. Становление и развитие природоохранных институтов в Австро-Венгерской империи: историко-правовое измерение (по материалам Восточной Галиции 1867-1918 гг.). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.01. – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2017.

В диссертации сделан системный анализ австрийского общегосударственного и краевого природоохранного законодательства второй половины XIX – начала XX века.

На основании нормативно-правовых актов, научной литературы и архивных материалов показана непосредственная практика охраны и использования природных объектов и их ресурсов в Восточной Галиции в период 1867–1918 гг.

Рассмотрено участие Австро-Венгерской империи в международно-правовых соглашениях природоохранного характера.

Ключевые слова: природоохранные отношения, природоохранные институты, Австро-Венгрия, Восточная Галиция, природоохранная деятельность, природоохранное законодательство, природоохранные товарищества, международное природоохранное сотрудничество.

SUMMARY

L. Ya. Korytko. Formation and Development of Environmental Institutions in the Austro-Hungarian Empire: Historical and Legal Dimension (based on the materials of Eastern Galicia 1867-1918). – The manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Law, speciality 12.00.01. – Theory and history of state and law; history of political and legal studies. – National University «Lviv Polytechnic» Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2017.

The dissertation is determined to the historical and legal analysis of the environmental legislation of the Austrian (Austro-Hungarian) Empire and its immediate practical application in the Kingdom of Galicia and Lodomeria, in particular, the Ukrainian lands of Eastern Galicia in the period of their stay in the Austro-Hungary (1867–1918). Eastern Ukrainian land became a place of testing the Austrian legislation.

For the first time a systematic analysis of the Austrian legislation of the II-nd half of XIX – early XX century, which regulates environmental activities and requirements for the use of natural objects and their resources has been given.

The legal basis for the protection of natural objects was determined by complex regulatory and legal acts: Forest Law of 1852 Mountain Law of 1854, Water Law of 1869, as well as by special laws: Hunting Law of 1849, Fishing Law of 1885. They were adopted during the period under study and were valid till 1918 and further on.

An important role in the legal regulation of protection and use of natural objects was assigned to the Austrian marginal (in this case – Galician) environmental legislation.

Such aspects of nature protection in Austria have been studied in this work, in particular: the right of property and the right of nature use, management

in the field of natural resources use, legal liability. It has been found out that the natural objects of the environment could be either in the right of state, municipal (communal), private property, and in the right of nature use by legal entities and individuals as well.

The analysis of the types of legal liability for the environmental offenses has been given. Austrian legislation of the middle XIX – early XX century provided sanctions for unlawful acts related to the particular natural object protected by the legal norm. Legal liability was not based on common criteria – the harm to the environment or the attempt for the ecological law and order in general.

On the basis of legal acts, scientific literature and archival materials the activities of national, regional and sectoral management bodies in the sphere of environmental protection have been shown. Their competence has been characterized.

It has been proved that environmental institutions constituting relations concerning the protection of the environment as a whole, the protection of individual natural objects and their resources, the protection of life and health of people against dangerous anthropogenic effects and natural phenomena of nature, ownership, use, management in the field of protection and use of natural objects, responsibility for violations of environmental legislation were developing since the mid XIX – early XX centuries and are reflected in Austrian legislation.

The concrete historical practice of using natural objects in Eastern Galicia, in particular the operation of forest and land assets, mineral resources, economic use of water resources, rules of hunting and fishing has been studied.

The requirements, which were set by the Austrian legislation to the use of water objects and their resources, to the development of mineral resources, deforestation, their protection from fire, to shooting animals, fishing, to the use of lands, to prevention of emissions into the atmosphere the harmful substances, products of combustion, waste results of economic activity and so on have been researched.

It has been found out that the environmental legal traditions in Austria-Hungary began to develop from the middle of the nineteenth century. By the end of the XIX century a powerful environmental movement in accordance with the common European standards has been formed in the Empire.

It has been proved that Eastern Galicia as a part of the Austro-Hungarian Empire was an active participant of the international and interstate European agreements of environmental nature.

Keywords: nature protection relationships, environmental institutions, Austro-Hungary, Eastern Galicia, environmental activity, environmental legislation, environmental associations, international environmental cooperation.

Підписано до друку 20.09.2017 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 1,9.
Зам. № 211. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>